

Populiarėja šeiminės padėties nerodančios moterų pavardės su galūne -ė

Lietuvoje seniai išsigalėjęs dvinaris asmens įvardijimas vardu ir pavarde. Yra įprasta, kad pirmiau pasakome vardą, po jo – pavardę. Abėcėliniuose ar kituose sąrašuose dažniausiai pirma vardo nurodoma pavardė. Lietuviai tradiciškai turi vieną vardą, pasitaiko ir du. Tarp dviejų asmens vardų niekada nerašomas brūkšnelis, pvz., **Vytautas Rimtas** Kuprijonaitis, **Leonida Minija** Kuprijonaitytė. Gali būti dvigubų pavardžių. Moterų dvigubos pavardės pasitaiko dažniau, vyrų – rečiau. Įsidėmėtina, kad ir moteriškos, ir vyriškos dvigubos pavardės rašomos su brūkšneliu, pvz., Sofija **Kymantaitė-Čiurlionienė**, Laurynas **Stuoka-Gucevičius** ir pan.

Netekėjusių moterų pavardės pagal lietuvių kalbos taisykles dažniausiai daromos su priesagomis **-aitė, -ytė, -utė, -(i)ūtė** iš vyriškos pavardės formų. Ištekėjusių moterų pavardės taip pat daromos iš vyriškų pavardžių su priesagomis **-ienė, -(i)uvienė**.

Pastaruoju metu moterys siekia liberalizuotos pavardžių, nerodančių šeiminės padėties, darybos. Dėl šios priežasties kinta ir požiūris į identifikavimą pagal pavardę. Tais atvejais, kai norima turėti (suteikti) pavardės formą, nerodančią moters šeiminės padėties, pavardė daroma su galūne **-ė**, pvz., Zvonkė (iš Zvonkus), Budrė (iš Budrys), Gaulė (iš Gaulia), Vilkė (iš Vilkas), Pelėdė (iš Pelėda) ir pan. Kai vyriška pavardė turi galūnę **-ė**, sunkiau identifikuoti žmogaus lytį. Ją rodo tik vardas, pvz., Kostė Kregždė, Kostas Kregždė, Martina ir Martynas Lapės, Marija Vėgėlė, Marijus Vėgėlė, Danas Dirvelė, Dana Dirvelė. Kiek sunkiau identifikuoti, kai nurodomas tik inicialas, pvz., K. Kregždė, K. Kregždė, M. ir M. Lapės, M. Vėgėlė, M. Vėgėlė, D. Dirvelė, D. Dirvelė...

Kalbos vartotojams, nepriklausomai nuo savo įsitikinimų ir požiūrio į šeimines padėtis, reikia priimti tokią lietuvių kalbos raidos tendenciją ir įprasti taisyklingai vartoti bei kirčiuoti tas nelabai įprastas moterų šeiminės padėties nerodančias pavardes.

Valstybinės lietuvių kalbos komisija 2009 m. lapkričio 26 d. protokoliniu nutarimu Nr. PN-4 (K-18) „Dėl rekomendacijos „Dėl šeiminės padėties nerodančių moterų pavardžių su galūne –ė kirčiavimo“ patvirtino rekomendaciją „Dėl šeiminės padėties nerodančių moterų pavardžių su galūne –ė kirčiavimo“. Siūlome atidžiai paanalizuoti šį nutarimą ir taikyti kalbos praktikoje.

* * *

Šeiminės padėties nerodančios moterų pavardės su galūne *-ė* (toliau – moterų pavardės) dažniausiai kirčiuojamos kamiene (kirčio vieta ir priegaidė sutampa su pamatinių vyrų pavardžių kamieno kirčio vieta ir priegaide), pvz.: *Adomėnė* (: *Adomėnas*), *Ramōnė* (: *Ramōnas*), *Daūkšė* (: *Daūkšas*; *Daukšà*, vns. gal. *Daūkšą*), *Žiedė* (: *Žiedas*), *Sākalė* (: *Sākalas*), *Skirmantė* (: *Skirmantas*), *Sirvỹdė* (: *Sirvỹdis*). Galūnės kirtį gauna tos moterų pavardės, kurios padarytos iš vyrų pavardžių su kirčiuotomis galūnėmis *-ỹs, -ė, -is*, pvz.: *Dagė* (: *Dagỹs*), *Šepetė* (: *Šepetỹs*), *Kregždė* (plg. vyro pavardę *Kregždė*), *Vėgėlė* (plg. vyro pavardę *Vėgėlė*), *Voverė* (: *Voveris, -iēs*).

Šeiminės padėties nerodančios moterų pavardės su galūne *-ė* daugiausia kirčiuojamos pagal 1-ąją ir 2-ąją, rečiau – pagal 3-iąją ir 4-ąją kirčiuotes.

1. Pastoviai, t. y. pagal 1-ąją kirčiuotę, kirčiuojamos tos moterų pavardės, kurių pamatiniai žodžiai irgi yra pastovaus kirčiavimo, pvz.: *Adomėnė* 1 (: *Adomėnas* 1), *Gėrvė* 1 (plg. vyr. pavardę *Gėrvė* 1); *Gudōnė* 1 (: *Gudōnis* 1), *Jonỹnė* 1 (: *Jonỹnas* 1), *Jasiūnė* 1 (: *Jasiūnas* 1), *Jurkūnė* 1 (: *Jurkūnas* 1), *Kazlāuskė* 1 (: *Kazlāuskas* 1), *Pūskepalė* 1 (: *Pūskepalis* 1), *Smilgė* 1 (: *Smilga* 1), *Žvirblė* 1 (: *Žvirblis* 1).

Taip pat kirčiuojamos ir tos moterų pavardės, kurios padarytos iš 3-iosios kirčiuotės vyrų pavardžių su galūnėmis *-as, -a*, pvz.: *Bėržė* 1 (: *Bėržas* 3), *Žiedė* 1 (: *Žiedas* 3), *Kātinė* 1 (: *Kātinis* 3^b), *Vānagė* 1 (: *Vānagas* 3^b); *Āvižė* (: *Āvižà* 3^b, vns. gal. *Āvižą*).

2. Pagal 2-ąją kirčiuotę kirčiuojamos tos moterų pavardės, kurios padarytos iš 2-osios arba 4-osios kirčiuotės vyrų pavardžių, išskyrus pavardes su kirčiuotomis galūnėmis *-ỹs, -ė, -is*, pvz.: *Kamandūlė* 2 (: *Kamandūlis* 2), *Kubilė* 2 (: *Kubilius* 2), *Lāpė* 2 (plg. vyr. pavardę *Lāpė* 2),

Pakaļnē 2 (: *Pakaļnis 2*), *Ramōnē 2* (: *Ramōnas 2*), *Stum̄brē 2* (: *Stum̄bras 2*), *Sirv̄ydē 2* (: *Sirv̄ydis 2*), *Šim̄kē 2* (: *Šim̄kus 2*); *Daūkšē 2* (: *Daukšà 4*, vns. gal. *Daūkšq; Daukšas 4*), *Strāzdē 2* (: *Strāzdas 4*), *Vilkē 2* (: *Vilkas 4*).

3. Pagal 3-iają kirčiuotę kirčiuojamos tos moterų pavardės, kurių pamatiniai žodžiai irgi yra 3-iosios kirčiuotės ir turi kirčiuotas galūnes -ỹs, -ė, -is, pvz.: *Šakalē 3^b* (: *Šakalȳs 3^b*), *Věžē 3* (: *Věžỹs 3*), *Žvirblē 3* (: *Žvirblỹs 3*), *Vėgėlē 3^a* (plg. vyr. pavardę *Vėgėlē 3^a*), *Voverē 3a* (: *Voveris, -iēs 3^a*).

4. Pagal 4-ąją kirčiuotę kirčiuojamos tos dviskiemenės moterų pavardės, kurių pamatiniai žodžiai irgi yra 4-osios kirčiuotės ir turi kirčiuotas galūnes -ỹs, -ė, pvz.: *Dagē 4* (: *Dagỹs 4*), *Daukšē* (: *Daukšỹs 4*), *Gaidē* (: *Gaidỹs 4*), *Kregždē 4* (plg. vyro pavardę *Kregždē 4*), *Nytē* (plg. vyro pavardę *Nytē 4*), *Stakē* (plg. vyro pavardę *Stakē 4*).

Juozas Benecijus Ignatavičius,
valstybinės kalbos tvarkytojas